

Sant Feliu de Guíxols en els anys de celebració del certamen literari.

El certamen literari de Sant Feliu de Guíxols (1884-1886)

Susanna Coll Ramírez

A principi de l'any 1884 es va crear a Sant Feliu de Guíxols un nou centre cultural, el Centro Recreativo, disposat a prendre part de tot el moviment jocfloral que des de Barcelona s'estava estenent per totes les comarques catalanes. Des de bon començament, els objectius d'aquesta societat varen quedar ben clars: intentar brindar una oferta cultural al poble, que fins ara els havia estat mancada, i, alhora, assolir el prestigi intel·lectual que aquell tipus de manifestacions atorgava en aquells moments.

És per això que una de les prioritats que establiren en el marc de les activitats que volien oferir fou la de convocar un certamen literari semblant al que es feia a Barcelona des de l'any 1859, i així ho van fer saber en la seva primera aparició pública com a centre cultural, «La primera velada del Centro Recreativo», que recollí el diari local *El Eco Guixolense*:

«Indicó (el secretari del centre, Francesc Calvet) a grandes rasgos la importancia que dá á una villa los Certámenes que anualmente se propone dar aquella sociedad y la estimulación que son estos para el estudio y fomento de la instrucción, deduciendo de todo ello la necesidad que por todos se sentia de la creación de un Centro que llenara tales vacíos...»(1)

El primer certamen literari de Sant Feliu de Guíxols

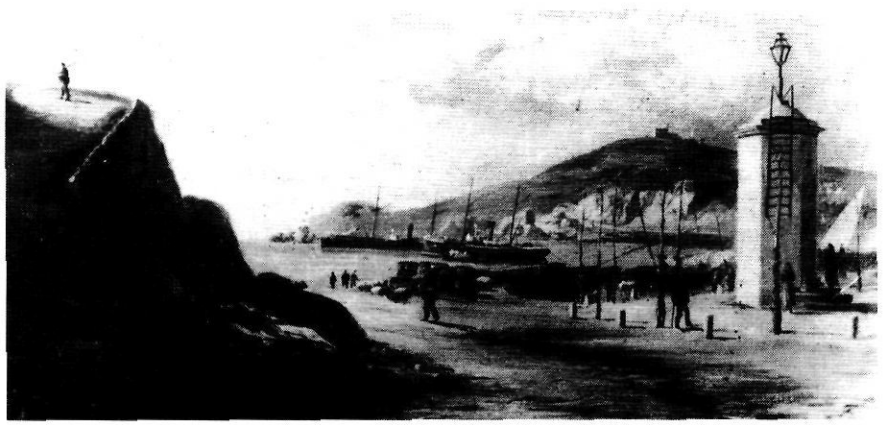
El vint-i-cinc de maig de 1884 sortiren a la llum les bases del *Certamen Literario de 1884* que s'havia de celebrar el dia dos d'agost dins els actes de la festa major. Es convocaren quinze premis, brindats per personatges i entitats il·lustres de la vila, en els quals, majoritàriament, s'especificava la llengua i el gènere en què calia escriure'ls. La majoria en català; en els altres no s'especificava.

Val a dir que el Centro Recreativo es va encarregar, mitjançant el diari local, de difondre la notícia d'aquesta celebració per

totes les comarques gironines i de convertir-la, alhora, en un acte que sortia de l'habitual, esmerçant-se en què tot marxés a la perfecció i pensant, a consciència, cada un dels detalls, com ara l'elecció del jurat que havia d'escollir els quinze guanyadors d'entre les cent quaranta-set composicions que s'havien presentat a concurs fins al dia 15 de juliol, data límit per poder presentar els treballs. Així, prohoms tan distingits com Melcior de Palau (nascut a Mataró, enginyer i publicista però conegut per la seva tasca com a poeta i traductor) o Artur Vinardell (fill de la Bisbal d'Empordà, periodista i escriptor) foren elegits president i secretari, respectivament, del jurat qualificador.

D'aquesta manera, el segon dia de la festa major ganxona es procedí a l'entrega dels guardons, que fins al moment s'havien exposat en els aparadors de la botiga del senyor Josep Ténèze, amb l'assistència de la flor i nata de la comunitat guixolenc: els socis del Centro Recreativo; l'alcalde, Pere Puig i Calzada; el jutge municipal, i el jurat en la seva totalitat que, entre altres, es dirigiren, moments abans de dos quarts de quatre de la tarda, al Salón de la Carretera –local que havia d'acollir la celebració i que s'havia canviat el dia abans perquè el Salón de la vídua Lloveras, on s'havia de festejar inicialment, no tenia la capacitat adequada per acollir tants convidats– per presidir «un acto que no dudamos en calificar de trascendental para esta villa»(2).

Obri la sessió el president del jurat, el senyor Palau, que es dirigí al públic en una actitud retòrica de falsa modèstia, pròpia dels discursos jocfloralescos. Va recordar a la sala que no era la primera vegada que inaugurava un certamen ni, tampoc, la primera que contribuïa que aquell tipus d'actes públics responguessin a les tendències i esperit del present segle. Que enguany se sentia especialment satisfet pel fet que una població a la qual l'unien vincles, relativament, familiars l'hagués convidat a encapçalar un episodi tan singular de la seva història. De la següent manera, tan entusiasta, féu un exalçament de l'actitud que caracteritzava els concursants, els quals, amb el seu esforç, col·laboraven en el manteniment de la cultura autòctona. Melcior de Palau s'inclouïa dins aquest grup que mantenia i impulsava el progrés de les lletres catalanes:

El racó de llevant de Sant Feliu de Guíxols, l'any 1884, segons una pintura de Jaume Pons Martí.

«formo parte de esta pléyade de cultivadores de las letras, algunos de los cuales y por cierto de los de más talla veis con plausible motivo aquí presentes, que en peregrinación entusiasta van de pueblo en pueblo como los antiguos trovadores iban de castillo en castillo, impidiendo con el sostén de su palabra el derrumbamiento de las glorias arquitectónicas, prediciendo, con la historia de lo que fué, la historia de lo porvenir, desempolvando los estantes de los archivos municipales para sacar á luz ilustres hechos y á ilustres autores, despertando, cuando no creando, aficiones literarias y entreverando con detalles y líneas poéticas el positivismo y la prosa que fatalmente engendra el mercantilismo moderno.»(3)

Per acomiadar-se, donà un seguit de consells als assistents, animant-los a continuar treballant en projectes semblants; incidint, però, en la importància que tenia saber conduir els interessos de la vila i els estudis històrics, entre altres, de manera paral·lela a fi que els propers certàmens no acabessin essent actes avorrits i vulgars. El discurs que va oferir Artur Vinardell en la Memòria del certamen va seguir la mateixa línia marcada pel president. En primer lloc, va remarcar que la participació com a membre del jurat l'havia posat en greu compromís a causa de la transcendent tasca que havia de desenvolupar i de les obligacions que aquesta comportava; per la qual cosa se sentia «anonadado al tener que atender los difíciles deberes del honroso cargo que le asigna el Centro Recreativo».(4) (Captatio benevolentia). Tampoc va escassejar en elogis per a la vila que el va rebre amb tots els honors i per a la societat organitzadora que va esforçar-se perquè l'acte, tot i els entrebancs amb què s'havia trobat, arribés a bon port:

«hermosa y próspera villa, emporio hasta hoy de una de las artes utilitarias de mayor provecho en esta región de la española patria, y digna de figurar de hoy más en el catálogo, [...], de esos pueblos cuya grandeza consigna la historia con letras de oro para la enseñanza de los presentes y emulación de los venideros. [...] y concretándome á enviar desde este modesto sitio que inmerecidamente ocupo, mi entusiasta felicitación a la benemérita Sociedad que concibiera el loable pensamiento de este concurso, cuyo éxito ha sobrepujado todas las esperanzas y hará enmudecer sin duda á los que, ciegos de corazón ó de inteligencia, trataron de acumular obstáculos á su realización inspirando el desaliento en vez de fomentar la idea.»(5)

Tot seguit agrai la col·laboració dels habitants que oferiren els premis, desinteressadament, i dedicà, als participants, un seguit d'alabances per la qualitat de les seves composicions. Finalment, procedí a llegir els treballs guardonats. Mencionà, reiteradament, Ferran Agulló que fou meritat amb tres premis: al millor vers humorístic, amb la poesia *La Cucanya*; a la millor oda a Sant Feliu, amb *A Sant Feliu de Guíxols (Oda)*, i amb el tercer accèssit de la Flor Natural, amb el poema *Romiatje*.

Però fou el palamosí Francesc d'A. Marull qui, amb la poesia *Barquejant*, guanyà la Flor Natural i el qual, un cop nomenat, fou l'encarregat d'escollir la reina de la festa, que fou Isabel Roca i Marcillach, filla de l'exsecretari de la vila Salvador Roca.

L'acte fou clausurat pel president accidental del Centro Recreativo, Joan Salgas, que agrai al jurat, comissions de premsa i auditori, en general, les seves mostres de suport i manifestà la seva

Barquejant

¿Veus? Gronxa'l bot, del mar l'ona adormida,
y la brisa marina, engelosida,
esbulla de ton cap las trenas d'or;
boguém, despay, la vida de ma vida;
boguém, despay, la vida de mon cor.
Colpejada pels remes l'ona escumosa
que de celos se mor, perquè ets hermosa,
nos esquitxa sas perlas á bocins;
y del gargal la ratxe carinyosa
empeny nostre barqueta mar endins.
¡Ja'l sol s'es post! Lo dia bell espira,
mentre'l crepuscul vespertí delira,
per estrendrer arreu son pálit vel,
y, lluny del lluny, en l'horisó se ovira
confondrers ab la mar lo blau del cel.
¡Aquí tot es immens! L'aigua del mar:
tos ulls de foch, que abrusan al mirar:
los astres voltejant pel firmament:
a melangiosa llum crepuscular
y d'aquets llavis teus lo dols accent.
Tot es hermós aquí, nena estimada;
los sùtils plechs de l'aura enjogassada
del llibre del amor semblan los fulls;
lo mar se creu qu'ets tú, d'amor, la fada,
y lo meu cor se mira en los teus ulls.
Mentres besa ton rostre'l fresch oratje
y cópia l'aigua en son clar fons ta imatge,
jurém que sempre mes nos hem de amar,
selli pur bès lo nostre prometatje,
aquí, sota del cel y sobre'l mar.

¡Qu'hermosa qu'ets! Ma ànima ab dolcesa
fuij cap a tú, per ton encís sotmesa,
com vola al cel entre espirals lo fum:
la blanca lluna, en lo cenit sospesa,
te fá un mantell de platejada llum.
¡Qu'hermosa qu'ets! Deesa d'hermosura,
prenda del cor! Per tú tant sols murmura
triatos mots de amor lo líquit element;
per tú lлена la flor essencia pura
y s'omple d'astres mil lo firmament.
¡Qu'hermosa qu'ets! Deixa qu'aquí mormuri
ton nom sempre estimat deixa qu'et juri
un altre cop y cent, etern amor.
Si may taca tos llavis lo perjuri,
á tos peus me veurás glassat y mort.
¡Qu'hermosa qu'ets! A ton entorn, ma aymia,
arrulla suau morint de gelosía
la brisa que ab las flors sempre't confón;
s'enlayre cap al cel ma fantasía
y's converteix en paradís lo mon.

.....
¿Veus? Gronxa'l bot, del mar l'ona adormida,
y la brisa marina, engelosida,
esbulla de ton cap las trenas d'or;
boguém, despay, la vida de ma vida;
boguém, despay, la vida de mon cor.

Francisc d'A. Marull
Flor Natural 1884

satisfacció davant l'èxit, segons ell acla-
parador, del primer certamen literari.

Dies més tard, s'ofereí al jurat i als
guardonats un banquet que tingué lloc
dins el saló principal del local que aco-
llia el Centro Recreativo. Es tornaren a
llegir les poesies i es brindà pel triomf
que aquella societat havia aconseguit;
encomanant, tots aquells que aixecaren
la copa, els millors desitjos vers aquella
jove associació, perquè posteriorment, i
com expressà Joaquim Riera i Bertran,
un dels poetes llorejats, «perseverase por
el camino emprendido, pues que por él
lograron dar dias de inmarcesible gloria á la
noble y bella villa de San Feliu.» (7)

El segon i últim certamen literario de Sant Feliu de Guíxols

El segon any del concurs, els orga-
nitzadors s'esmerçaren perquè l'èxit
d'aquest fos més rotund que el de l'any
anterior. Per tant, quan el 17 de maig

de 1885 sortiren les bases del *Certámen
Literario, Año II*, els membres que com-
ponien el jurat sorprengueren per la
seva importància en el món català de
final de segle, tant cultural com social.

Així, Àngel Guimerà seria el presi-
dent; Josep Roca i Roca (director de *La
Campana de Gràcia*), el vicepresident, i
Emili Grahit, el secretari, entre altres.

Es convocaren, en principi, deu
premis que, com l'any abans, podien
ésser escrits en català o castellà llevat
que es precisés la llengua en què calia
fer-ho.

Aviat es reberen les primeres obres
a la redacció del diari local que foren
publicades sota el títol i lema amb el
qual participaven. Val a dir que la
transcendència que adquirí el certamen
guixolenc va ser extremadament
extensa. No tan sols la població baix-
empordanesa, ni gironina, ni catalana
se'n féu ressò. El 31 de maig de 1885, a
petició del president del Centro Recre-

ativo, Manuel Dalmau, s'insertà a les
pàgines d'*El Bajo Ampurdan* una acta
enviada pels residents catalans a l'illa
de Cuba, majoritàriament santfe-
liuencs, que s'havien reunit amb la
finalitat que en l'edició del certamen
d'aquell any s'hi inclogués un premi
que ells volien oferir.

Debateren el motiu del guardó i
arribaren, unànimement, a la conclusió
que el tema que premiarien i que més
s'adeia a les seves circumstàncies perso-
nals i aquell que podia tenir una relació
més estreta amb el cas que ells vivien
era la millor «composició escrita en cata-
lana parla, deixant al criteri dels autors la
forma y metro en que vulgan escriuerla,
pero evidenciant l'anyoransa de'ls ausents
de sa patria» (8). Per al vencedor
d'aquell treball brindaren un Pensa-
ment d'Or i d'Argent.

El dia 1 d'agost de 1885 es publicà
un article, a *El Bajo Ampurdan*, titulat
«Al Público» en què els membres de la

Junta directiva del Centro Recreativo comunicaven la impossibilitat de mantenir la data per al repartiment de premis, prevista per al 2 d'agost, al·legant les causes que impedièn la commemoració de l'acte com també la de la resta del programa planificat per a la festa major. Els problemes que a l'edició anterior havien tingut amb l'ajuntament ganxó, que s'oposava a les tendències progressistes i modernitzadores del Centro Recreativo, es tornaven a repetir, aquest any, amb major puixança. L'article es refereix sobretot, però, als impediments que el batlle, Ciprià Prats, posà a l'hora de concedir-los els permisos pertinents per a muntar l'envelat a la platja, com feien cada any, i consegüentment, en negar-s'hi, féu trontollar tota la programació prevista.

L'assumpte es dotà d'un significat molt important i els representants del Centro Recreativo s'ho prengueren com un acarament personal que atacava directament els interessos de la seva societat; per la qual cosa cregueren convenient publicar-ho ja que la desatenció que els havien fet, segons creien, afectava tothom qui havia posat la seva mirada i la seva simpatia en aquella societat.

El comissionat del centre es dirigí, com l'any abans, al consistori municipal per demanar la llicència oportuna per instal·lar el tendal; però l'alcalde es féu el desentès de les seves peticions i, malgrat que la instància havia estat feta de manera legal i amb el temps suficient perquè la resposta fos satisfactòria, aquest els denegà el permís i oferí la millor situació de la platja, on antigament s'instal·laven els envelats, a una altra associació que havia requerit l'autorització més tard que ells.

Amb les següents paraules l'alcalde responia a les sol·licituds dels membres de la junta del Centro Recreativo:

«[...] debiendo con harto sentimiento de esta Alcaldía, hacer excepción con respecto al sitio que se indica para levantar el entoldado, por haberse cedido á otros vecinos, que el día 1º del actual (es refereix al mes de juliol) solicitaron para tenerlo ocupado, durante los días de la próxima Fiesta Mayor.»(9)

És evident que les diferències polítiques entre l'ajuntament i la societat ajudaren al fet que la resposta fos negativa. Paradoxalment, el secretari del Centro Recreativo, el senyor Joan

Ferran Agulló obtingué tres premis en el primer Certamen, i la Flor Natural i dos premis més en el segon.

Gafas, s'havia presentat a la casa de la vila, amb la intenció d'obtenir el lloc més preuat per totes les associacions ganxones, el dia 27 de juny. Tres dies abans que el sortat ateneu.

Naturalment, la Junta Directiva no es conformà amb la contesta del senyor Prats i intentà, fins a l'últim moment, fer-li canviar la resolució:

«Esta Junta está aun convencida de que si V. quiere, puede decorosamente concederle el repetido terreno, cediendo otro contiguo á los vecinos que lo han solicitado, pero si á pesar de esto no quiere V. concederlo, el Centro Recreativo, las familias que concurren á las diversiones que la Sociedad dá, y los forasteros que nos honran con su estancia en esta villa, tendrán que agradecer á V. el favor de privarles la diversion, y la Fiesta Mayor perderá la parte de animacion que esta Sociedad le presta.»(10)

Però no aconseguiren que l'alcalde canviés la seva decisió i resolgueren de suspendre la programació de les festes i ajornar la celebració del certamen, a causa del «compromiso por parte de esta Sociedad para con los autores que han presentado composiciones»(11), pel dia 15 d'agost, fora de la festa major. De la següent manera ho comunicaren als seus socis:

«El Centro Recreativo se ha visto pues imposibilitado de levantar un entoldado y en consecuencia de dar bailes y celebrar el acto de la reparticion de premios del Certámen, porque si bien la playa es extensa, los únicos sitios apropó-

sito para levantar entoldados están ocupados siempre por las demás sociedades recreativas de esta villa, de modo que la oferta del sr. Alcalde es ilusoria, á menos de hacer unos gastos que no puede permitirse el Centro. La causa de tal imposibilidad ha sido única y exclusivamente la intencion de D. Cipriano Prats [...]»(12)

Amb la recança, doncs, de no haver aconseguit el seu objectiu el Centro Recreativo es dedicà, primordialment, a preparar la festa que s'havia de celebrar al cap de quinze dies. Les il·lusions que havien posat a organitzar el concurs, tan important i transcendent, s'enfonsaren. És evident que sentien que no tothom pensés com ells.

Però per al desafortunat Certámen Literario els problemes acabaven de començar. Així el dia 9 d'agost de l'any 1885 es publicà una nota urgent al diari on la Junta Directiva del centre, d'acord amb el Jurat Qualificador, «en vista de la situación sanitaria por que atraviesa el país, suspende indefinidamente la fiesta de la distribución de premios.»(13)

Suposadament, aquest nou cop acabà d'enfonsar les expectatives que s'hi havien posat, ja que l'endarreriment de l'atorgament de guardons s'interrompé inexplicablement.

El 25 d'octubre de 1885 la Federación de Girona introduïa una breu ressenya respecte al certamen que deia: «Podríamos saber cuando piensa publicar el fallo del Certamen literario el «Centro Recreativo» de San Feliu de Guixols? Mucho extrañamos no se haya dado ya á la luz pública, mayormente gozando nuestra provincia de una salud inmejorable [...]»(14) El diari local, tan d'acord sempre als propòsits del Centro Recreativo, s'afegí a aquesta instància, dient: «Vamos, Sr. Presidente del Centro, que á dicho colega no le falta razon. Hora es ya de que se reúnan los Sres. del Jurado y se termine de una vez este asunto.»(15)

La impaciència d'aquests sectors feren despertar el centre perquè el 6 de desembre comunicaren que el dia 26 d'aquell mes pervindria el festejament. Però tot just el 25 de desembre es donaven a conèixer el nom de les composicions premiades, tornant a posposar l'acte pel dia 2 d'agost de l'any següent. Exactament un any després del dia en què s'havia d'haver fet inicialment.

Finalment, el 2 d'agost de 1886 es donaven els premis del Certámen Lite-

L'anyorament de la patria

Inclencies de mon fat
m'han portat á llunyes terres,
terres ahont son les flors
un rich tresor de bellesa;
hont lo cel es sempre blau;
hont los boscos ne son verges;
hont los daurats raigs del sol
ab major esclat brillejan;
hont les aus, que del espay
per l'ampla volta, traveçan,
lluhen plomes de colors
que may somniá la pensa.
Mes en mitj de tanta llum,
lo méu cor viu en tenebres,
que anyora un poble petit:
lo reconet hont vaig neixe.
S'afadigan los meus ulls
d'ovirar les maravelles
que com á perles gentils
en eix nou mon me rodejan.
Arbres d'ufanós brancám
que jamay lo sol traveça;
jardins hont paça l'oreig
rublert de flayrants essencies,
hermosos llachs crestallins,
hont les aygues joguinejan;
selves hont van á niar

les pintades aus parleres;
més, en mitj de tants joyells,
lo meu cor se mor de pena,
anyorant los negres murs
del poblet en que vaig neixe.
Ab los anys qu'estich á l'Illa
¡bé n'he fet de coneixença!
en totas parts hi ha cors nobles
que allá hont se trovan, s'entenen.
Mes los que'm tractan aquí,
com los d'allá no'm coneixen:
no hem anat á estudi junts,
en los anys de la infantesa;
no hem anat á cullir nius
en lo matí del diumenge;
no'ns hem partit lo brenar,
ni hem ballat junts en les eres.
Res dels meus saben ací,
ni qui fou la mare meva,
com ho saben los baylets
del poblet en que vaig neixe.
Per carrers y per passeigs
me volta gentada immensa,
mes jo sempre'm trovo sol
entre la gent que'm rodeja.
Ne son altres ses costums
y sa parla no es la meva...

Per senti' un mot catalá
¡daria sanch de mes venes!
Los plahers me deixan trist,
les festes l'ànima'm gelan...
fins m'apar, Deu m'ho perdó,
¡que no sé res' en la esglesia!
M'apar que mos prechs no escoltan,
eixes escultures belles,
com m'ohia'l Sant Feliu,
del poblet en que vaig neixe.
No se sap qu'es Catalunya
fins que s'está molt lluny d'ella:
lo dol del anyorament
¡que hermosa la representa,
ab sa costa levantina
com un enfilall de perles,
ab la mar que l'afalaga
y'l Montserrat que la vetlla!
¡Ay, serres del meu país,
quan vos podré torná á veure!
No vulla Deu que la mort
ans de tornar me sorprenga,
que vull dormí'l darrer son
en la terra en que vaig neixe.(17)

DOLORS MONSERDÀ
Pensament d'Or i d'Argent 1886

ario de l'any 1885 i el lloc escollit fou l'envelat, que aquell any sí que ho aconseguiren. Es remarcà repetidament l'honor que l'actual alcalde, Joan Valls, els havia fet amb la seva presència, «según es propio de personas dignas que están á la altura de la autoridad que representan.»(16)

Parlà el president, Àngel Guimerà, i el secretari, Emili Grahit, llegí la Memòria que contenia els guanyadors. Fou Ferran Agulló qui s'emportà la Flor Natural, a part de dos premis més, amb la poesia *Marina* i qui escollí com a reina de la festa a Consol Forest de Madrazo.

La senyora Dolores Monserdà de Macià també guanyà dos premis, el primer accésit de la Flor Natural i el Pensament d'Or i d'Argent ofert pels residents a Cuba.

Tancà l'acte el secretari del centre, Salvador Fàbregas, que va enllestir el discurs confiant que el certamen deixaria «*imperecedera memoria entre todos cuantos tuvimos el gusto de asistir a él.*»(18)

Finalment, s'obsequià els assistents amb un festí que clausurà, crucialment, el capítol de la història de Sant Feliu de Guíxols que fa referència als certàmens literaris.

Val a dir que el projecte de la creació d'un concurs literari, com a reclam més gran per la societat del Centro Recreativo, no va donar els resultats que s'esperaven. De mica en mica, les notícies sobre esdeveniments organitzats per l'associació s'anaren reduint. No es tornà a convocar cap altre certamen i l'última nova que es té sobre la reiterada agrupació és del 10 de febrer de 1889 amb motiu del cinquè aniversari de la seva creació.

És curiós veure que tot i que fou una empresa ambiciosa els incidents ocorreguts durant l'any 1885 estroncaren la possibilitat de continuació. D'aquesta manera, el *Certàmen Literario* a què ens hem referit en aquest apartat fou el segon i últim que es féu a Sant Feliu de Guíxols.

Susanna Coll Ramírez és filòloga

Notes

1. *El Eco Guixolense*, 16 de març de 1884, «La primera velada del Centro Recreativo».
2. *El Bajo Ampurdan*, 10 d'agost de 1884.
3. Centro Recreativo de San Feliu de Guíxols, *Certámen Literario de 1884*, «Discurso del Sr. Presidente del Jurado D. Melchor de Palau».
4. Centro Recreativo de San Feliu de Guíxols, *Certámen Literario de 1884*, «Memoria del señor secretario del Jurado D. Arturo Vinar-dell Roig».
5. Centro Recreativo de San Feliu de Guíxols, *Certámen Literario de 1884*, «Memoria del señor secretario del jurado D. Arturo Vinar-dell Roig».
6. Centro Recreativo de San Feliu de Guíxols, *Certámen Literario de 1884*.
7. *El Eco Guixolense*, 17 d'agost de 1884, «El Banquete».
8. *El Bajo Ampurdan*, 31 de maig de 1885.
- 9.-10.-11.-12. *El Bajo Ampurdan*, 1 d'agost de 1885, «Al Público».
13. *El Bajo Ampurdan*.
14. *El Bajo Ampurdan*.
15. *El Bajo Ampurdan*, 25 d'octubre de 1885.
16. *El Bajo Ampurdan*, 8 d'agost de 1886.
17. *Poesies catalanes*. Dolores Monserdà de Macià, Impremta «La Renaixensa», 1888. Agraïco aquesta informació que m'ha estat donada per Carme Mas, estudiant de l'obra de Dolores Monserdà de Macià.
18. *El Bajo Ampurdan*, 8 d'agost de 1886.